

พุทธวิธีกับการบริหารการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัล
Buddhist Methods and Educational Administration towards Excellence
in the Digital Age

ชัญญ์ณัน ธงชัยวัธนัน

Chanthanan Thongchaiwatthan

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1

Under Nonthaburi Primary Educational Service area Office 1

*Corresponding author, e-mail: chanthanan0552@gmail.com

Received: April 15, 2023; Revivsed: April 20, 2023; Accepted: May 9, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธวิธี โดยการนำเอาพุทธวิธีการบริหารการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัล ซึ่งการบริหารการศึกษาในยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีดิจิทัล ในโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก เนื่องจากมีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน การขับเคลื่อนของนวัตกรรมและเทคโนโลยียุคดิจิทัล ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ดังนั้นการบริหารการศึกษาในยุคปัจจุบันจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมหรือรูปแบบสิ่งที่อำนวยความสะดวก เพื่อให้การบริหารการศึกษานำไปสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัลได้ การบริหารการจัดการศึกษาแนวพุทธวิธี ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะพุทธวิธี หมายถึงหลักการหรือแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักปฏิบัติไว้ให้ทุกคนได้ปฏิบัติตาม การบริหารการศึกษาก็เช่นเดียวกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาหลักพุทธวิธี มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็น พุทธวิธีในด้านการบริหารตนเอง พุทธวิธีในด้านการบริหารคน และพุทธวิธีในด้านการบริหารงานผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนตามแนวทางพุทธวิธีในยุคดิจิทัล เพื่อให้มีความทันสมัย และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน นั่นก็คือ ผู้บริหารการศึกษานั้นเอง

คำสำคัญ พุทธวิธี; การบริหารการศึกษา; ความเป็นเลิศ; ดิจิทัล

Abstract

This article is intended to present guidelines for educational administration according to Buddhist methods by bringing the Buddhist method of educational administration to excellence in the digital era, education management in the present era It's the era of digital technology. In today's world, things are changing very rapidly. Because innovation and technology are used to connect information from all regions of the world together. Driving innovation and technology in the digital age resulting in rapid changes in all aspects Therefore, education administration in modern times is very important to be related to innovation or convenience style. To enable educational administration to lead to excellence in the digital era. Management of Buddhist education management It is another way to apply the principles of Buddhism to practice. This is because Buddhist methods Refers to the principles or teachings in Buddhism that the Lord Buddha has laid down for everyone to follow. Education administration is the same. It is absolutely necessary to adopt the Buddhist method. Many applied in work, whether it is a Buddhist method in self-management. Buddhist methods in managing people and Buddhist methods in administration. Who is most important to be the leader in driving the Buddhist way in the digital age. to be modern And to keep up with the changes in the world today, that is, the education administrator itself.

Keywords: Buddhist methods; Educational Administration; excellence; digital

บทนำ

ในปัจจุบันนี้เป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นยุคดิจิทัล มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม อันนำไปสู่การปรับตัวของการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ เกิดการแข่งขันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ทุกประเทศทั่วโลกกำลังมุ่งสู่กระแสใหม่ของการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า สังคมความรู้ (Knowledge Society) และระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) ที่จะต้องให้ความสำคัญเทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารจัดการศึกษาแนวพุทธวิธี ก็เป็นอีกหนึ่งความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับวิชาสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะพุทธวิธีหมายถึงหลักการหรือแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักปฏิบัติไว้ ซึ่งแนวคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลายด้าน ทั้งด้านที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตน ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการครองเรือน การปฏิบัติตนต่อบิดามารดา ด้านการประกอบอาชีพการงาน การอยู่รวมในสังคม การช่วยเหลือเจือจานผู้อื่น เป็นต้น พุทธวิธีจึงสามารถครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด พุทธวิธีมีแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยความเชื่อที่ว่า ชีวิตคือการศึกษ (Life is education) มีชีวิตอยู่ ก็ต้องมีการศึกษาตลอดเวลา คนทุกคนที่เกิดมาต้องได้รับการพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วจึงจะถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง การพัฒนาแนวพุทธนั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งคนและองค์กร การส่งเสริมให้เป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข

การบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัลนั้น มีการปฏิรูปการศึกษาและมีการกระจายอำนาจทางการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ระดับสถานศึกษา ผู้ที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการขับเคลื่อนการศึกษา ก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ต้องใช้ทั้งความรู้และความสามารถและอำนาจในการตัดสินใจ มีภาวะผู้นำ มีความเป็นผู้นำมืออาชีพในการบริหารจัดการศึกษาโดยการบูรณาการ การใช้หลักพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารการศึกษาเพื่อก้าวสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัลนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหาร การบริหารกิจการใด ๆ ก็ตามจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผล จะต้องมีส่วนร่วมดำเนินการในกิจการนั้นๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย เป้าหมายและ วัตถุประสงค์อย่างถูกต้องและรวดเร็ว คำว่า การบริหารในภาษาอังกฤษใช้ “Administration” และ : Management ความแตกต่างของสองคำนี้ คือ Administration นิยมใช้ไปทางการบริหารทางราชการ ส่วนคำว่า Management นิยมใช้ไปทางการบริหารธุรกิจ ซึ่งหมายถึงการบริหารเช่นเดียวกัน นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารหลายทัศนะแตกต่างกันพอสรุปได้ดังนี้

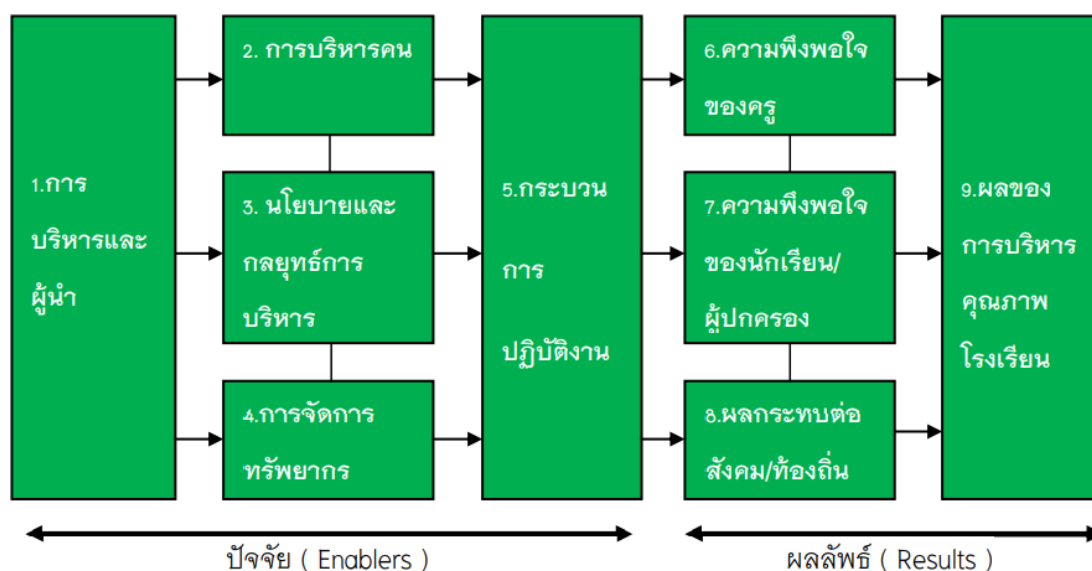
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ สมชาย หิรัญกิตติและชาวลิต ประภาวนนท์ (2548) ได้ให้ความหมายของการบริหารและการจัดการว่า คำว่าการบริหารและการจัดการใช้แทนกันได้ ความหมายของคำทั้งสองคำนี้ โดยสรุปแล้วไม่แตกต่างกัน หมายถึง กิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการบริหาร หมายถึง เทคนิคและวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานในองค์กรเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่ตั้งไว้การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยการใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ โดยอาศัยปัจจัยทรัพยากรทางการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์และการบริหารจัดการ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจำเป็นจะต้องใช้ทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการชักจูงให้คนหันมาช่วยเหลืองานขององค์กรเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานให้ได้รับผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์โดยที่ผู้บริหารต้องทำหน้าที่ เป็นทั้งหัวหน้า ผู้นำและผู้ประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญยิ่งของ

การบริหารในยุคดิจิทัลนั้น ย่อมต้องเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อมุ่งสู่การก้าวไปแบบทันสมัยในยุคดิจิทัล ภายใต้หลักการบริหารตามแนวพุทธวิธี

การบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง คือ ความร่วมมือของทุกภาคส่วน (Collaboration) การสร้างนวัตกรรม (Innovation) การเข้าสู่ดิจิทัล (Digitalization) การบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การบริหารโรงเรียนที่มีคุณภาพ (Quality School) จะมีรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการศึกษาเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศที่มีลักษณะการบริหารจัดการที่มีระบบขั้นตอน สามารถวิเคราะห์ ควบคุม กำกับ ติดตาม ตรวจสอบได้ และประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนเป็นระบบขั้นตอน สามารถนำผลงานมาเปรียบเทียบได้ ในที่นี้ ผู้เขียนขอเสนอรูปแบบของการบริหารโรงเรียนคุณภาพมุ่งสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งได้ปรับประยุกต์มาจากรูปแบบของการบริหารรัฐกิจและภาครัฐหรือส่วนราชการ จากผลการการวิเคราะห์ ศึกษาวิจัยตามหลักสูตรผู้บริหารระดับสูง (นบส.) ซึ่งตัวแบบของกระบวนการดังกล่าวจะ นำมาปรับใช้ได้กับการสร้างระบบบริหารโรงเรียนคุณภาพมุ่งสู่ความเป็นเลิศได้ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวจะประกอบไปด้วยปัจจัยหลัก 9 ประการ ดังแสดงให้เห็นจากแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1. กระบวนการบริหารโรงเรียนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ

จากองค์ประกอบทั้ง 9 ประการตามแผนภูมิสามารถอธิบายสรุปได้ดังนี้ (สมโภชน์ นพคุณ, 2541)

1. การบริหาร-ผู้นำ (Management-Leadership) ผู้บริหาร/ผู้นำเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นผู้นำองค์การเพื่อสร้างระบบการบริการที่ดีแก่ลูกค้า (นักเรียน/ชุมชน) และเพื่อการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมต่างๆให้ดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ

2. การบริหารคน (Staff Management) เป็นระบบการจัดการทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษา เพื่อส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงาน (ครูอาจารย์) ได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติงานการจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย

3. นโยบายและกลยุทธ์การบริหาร (Policies and Strategies) เป็นการกำหนดและพัฒนาวิสัยทัศน์ จุดประสงค์ของการดำเนินงานตามพันธกิจองค์การ (Mission Statement) และนโยบาย กลยุทธ์ในการดำเนินการพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย

4. การจัดการทรัพยากรในการปฏิบัติงานในโรงเรียน (Resources Management) เป็นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้บังเกิดประสิทธิภาพและคุ้มค่า ลดการสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ มีระบบวิธีการจัดการข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อโรงเรียน

5. กระบวนการปฏิบัติงาน (Processes) โรงเรียนมีการจัดทำโครงการที่สะท้อนถึงลักษณะงานที่ปฏิบัติ และมีกระบวนการที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ โครงสร้างรูปแบบใหม่ที่ส่งผลต่อกระบวนการทำงานจะมุ่งในเรื่องประสิทธิภาพในการบริการแก่นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้ซึ่งมีความต้องการ (Demand) หลากหลาย

6. ความพึงพอใจของครูและบุคลากรในโรงเรียน (Staff Satisfaction) เป็นผลจาก องค์ประกอบทั้ง 5 ประการข้างต้น ก่อให้เกิดเป็นผลงาน เกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย

7. ความพึงพอใจของลูกค้า/ประชาชน (Customer/People Satisfaction) ซึ่งหมายถึง นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ชุมชน เป็นผลกระทบที่เกิดจากการปฏิบัติหรือการบริการขององค์การ ซึ่งหมายถึงโรงเรียน / สถานศึกษา

8. ผลกระทบต่อสังคม/ท้องถิ่น (Impact on Society) ผู้บริหารต้องวิเคราะห์จากท้องถิ่น/ สังคม ได้มององค์การ (โรงเรียน) เป็นอย่างไรที่ส่งผลต่อระบบการบริหารจัดการและผลผลิตที่ส่งผลต่อ สังคมนั้นๆ

9. ผลลัพธ์จากการบริหารจัดการ (Results) เป็นผลรวมทั้งหมดขององค์ประกอบทั้ง 8 ประการที่กล่าวมาทั้งหมด และเป็นไปตามที่คาดหวัง บรรลุผลสัมฤทธิ์โดยการประเมินและตรวจสอบ

ที่กล่าวมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนที่จะดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพก้าวสู่ความเป็นเลิศของระบบการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นรูปแบบกระบวนการที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตามการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศจำเป็นต้องนำผลสำเร็จไปเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่สูงกว่า (Benchmarking) เพื่อการพัฒนาปรับปรุงให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้นไป

พุทธวิธีกับการบริหารการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัล

แนวคิดของการนำเอาพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับศาสตร์การศึกษา ที่ปรากฏให้เห็นในวงการศึกษาของประเทศไทย ที่จะสามารถเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของประเทศให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ และตอบโจทย์การศึกษาไทยที่เหมาะสมในแนวทางพระพุทธศาสนานั้น พบว่า การนำเอาหลักพุทธวิธีมาใช้นั้นถูกนำมาใช้ในวงการศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นพื้นฐานสำคัญ สำหรับการพัฒนาการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านต่างๆ เช่น การนำมาใช้ในการสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยวัดในพระพุทธศาสนาถูกใช้เป็นศูนย์กลางทางการศึกษามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย การใช้วัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาได้ถูกนำมาเป็นกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาด้านปรัชญาการศึกษา โดยปรัชญาการศึกษาอาศัยรากฐานของพระพุทธศาสนา การเป็นนักบริหารที่ดีในยุคดิจิทัล ใช้ธรรมะอะไรเป็นหลักในการดำเนินชีวิต นั้นได้เปรียบเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่พูดถึงเรื่อง การเว้นระยะห่างทางสังคม การหวั่นคนอื่น ก็คือไม่นำโคโรนาเข้าบ้าน การเว้นระยะห่างก็เช่นเดียวกัน ปฏิบัติและใส่ใจในทุกการดำรงชีวิต การบริหารโดยอาศัยหลักพุทธธรรมในยุคดิจิทัลนั้น พระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ท่านกล่าวว่า ป่วยกายได้ แต่อย่าป่วยใจ อย่าเข้าใจตนเอง เจ็บกายเพราะป่วยใจ โควิด เหมือนหนึ่งลูกศรพิษ ขบขย้า หากเสียสุขภาพจิต ทрудหนัก เจ็บดังศรสองขั้ว เสียบเข้ากลางทรวง เป็นตัวอย่างการประยุกต์ธรรมะในยุคดิจิทัล

การบริหารเป็นการทำงานให้สำเร็จ โดยการอาศัยคนในการทำงาน แต่ปัจจุบันการบริหารใช้ดิจิทัลในการบริหาร ใช้เทคโนโลยีในการบริหารใช้ให้ประสบผลสำเร็จในการบริหาร ผู้บริหารมีสติปัญญา มีมนุษยสัมพันธ์ รู้ใจคน อ่านใจคนได้ การใช้คนให้เหมาะกับงาน จึงเป็นสิ่งสำคัญในยุคดิจิทัล หน้าที่ของนักบริหาร คือการออกแบบให้คนทำงานไปในทิศทางที่กำหนด จนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ก่อนการบริหารในยุคดิจิทัลนั้น เป็นการบริหารในยุคอุตสาหกรรม สมัยนั้นเป็นการคิดถึงประโยชน์เป็นตัวขับเคลื่อน มีผลประโยชน์เป็นเป้าหมาย ผู้บริหารจึงใช้รางวัล เงินเดือน เป็นตัวขับเคลื่อน ทั้งในระบบงานราชการ ระบบเอกชน จนถึงปัจจุบัน ผู้บริหารจึงเป็นลักษณะการสั่ง แนะนำ

กระตุ้น บังคับ ให้หลักการพระเดชและพระคุณ เป็นการบริหารในยุคอุตสาหกรรม แต่ในปัจจุบันการบริหารในยุคดิจิทัลนั้น เป็นการบริหารแบบยุคอนิจจัง อนินิจจังที่ต้องปรับตัว Change Management ปรับตัว เพราะเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารต้องเป็น Change Management การเปลี่ยนองค์กรไปในทิศทางใหม่ เพื่อความอยู่รอด การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนให้มากที่สุด เปลี่ยนแปลงแบบรวดเร็ว ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหาร ต้องเป็นผู้นำในยุคดิจิทัล ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำในการจูงใจ เพื่อกำหนดทิศทาง สร้างคุณค่า เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ดำเนินการ ผู้บริหารต้องเชื่อมโยง หลากหลาย มีเอกภาพไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ ผู้บริหารในยุคดิจิทัลต้องมีภาวะผู้นำ เพื่อสร้างให้คนมีนวัตกรรม ก้าวสู่การเปลี่ยนแปลง เน้นการคิดนอกกรอบ ภาวะผู้นำจึงต้องกระตุ้นให้เกิดการคิด การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การบูรณาการ หลักพุทธวิธีของผู้บริหารในยุคดิจิทัลนั้น ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง อย่าฟังความข้างเดียว อย่าลำเอียงเพราะชอบ ฉันทาคติ อย่าลำเอียงเพราะชัง โทสาคติ อย่าลำเอียงเพราะหลง โมหาคติ จะทำให้ตัดสินใจผิดพลาด ลำเอียงเพราะกลัว ภยาคติ เพราะฉะนั้น ผู้บริหารในยุคดิจิทัล ต้องเปิดกว้าง ไม่เป็น อคติ ๔ ก้าวข้ามอคติ เกิดปัญญา ความรู้รอบรอบรู้ รู้ทั่ว ความฉลาดที่เกิดจากเรียนและคิด ความรู้รอบ ความรู้สึก เชื่อมโยงการทำงาน ให้เกิดผลที่ประบผลสำเร็จในการทำงาน รู้รอบเหมือนแสงสว่างในชีวิต คือ รู้ปฏิจจสมุปบาท รู้เครือข่าย รู้จักการสร้าง connection รู้สึกเหมือนลูกศร รู้ไตรลักษณ์ ปัญญาเกิดจากการวิเคราะห์ การแยก การสังเคราะห์ให้ได้ เช่นเดียวกับการบริหารของนักบริหารในยุคดิจิทัล ต้องรู้รอบ รู้ลึก และเกิดการเชื่อมโยงกัน ผู้บริหารในยุคดิจิทัลต้องเป็นคนที่ไม่อึดในความรู้ ต้องมีการหาความรู้อยู่เรื่อย ยอมรับในความโง่ของตนเอง มันจะทำให้เราฉลาดกว่าคนอื่น เราต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ผู้บริหารต้องยอมโง่ให้เป็น จะทำให้เป็นผู้รู้ที่แท้จริง ภาวนามยปัญญา รู้สึก ทำให้เกิดปัญญา

ดังนั้นเพื่อให้มองเห็นถึงพุทธวิธีกับการบริหารจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัล ในประเด็นที่เกี่ยวกับการพุทธวิธีในการบริหารตนเอง พุทธวิธีในบริหารคน และพุทธวิธีในบริหารงานอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง หากสามารถปฏิบัติได้หรือดำเนินการได้อย่างดี ย่อมหมายถึงการบริหารที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษา สามารถนำพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัล ได้ดังนี้

พุทธวิธีในการบริหารตนเอง

พุทธวิธีในการบริหาร คือ วิธีการบริหารของพุทธเจ้า โดยใช้หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงนำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการตนเอง บริหารคน และการบริหารงาน ให้มีความคุ้มค่าและมีคุณธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้ผู้บริหารทุกองค์กร ได้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล มีคุณธรรมและประสพผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้นๆ พุทธวิธีในการบริหารตนเองสำหรับการบริหารการศึกษานั้นสามารถนำหลักการของ หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารการศึกษา คือ

1) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ตามหลักพุทธวิธี คือ ธัมมัญญตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งกรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ อันว่า “ สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการศึกษาให้มีความเหมาะสมในยุคดิจิทัล

2) ความเป็นผู้รู้จักผล ตามหลักพุทธวิธี คือ อัตถัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานการศึกษา ให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ของการศึกษา การนำองค์กรไปสู่ความเป็นเลิศ ในยุคดิจิทัล ผู้บริหารการศึกษา มีการแผนงานที่ดี วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่ว่า จะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากไม่รู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความ แน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึง จุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่งก็ไม่วุ่นไหวมุ่งสู่จุดหมาย เป้าหมาย อย่างชัดเจนและมุ่งมั่นแน่วแน่ จึงจะเชื่อได้ว่า เป็นผู้บริการการศึกษาที่มีความเป็นเลิศในทุกด้าน ในยุคดิจิทัลนี้

3) ความเป็นผู้รู้จักตน ตามหลักพุทธวิธี คือ อัตตัญญตา (Knowing Oneself) คือ รู้จักเรว่าคนเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และทำใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จักตนเอง เชื่อมโยงหลักการบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร การที่จะรู้ได้ต้องอาศัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและ

สภาพแวดล้อมภายนอก หรือการทำ SWOT Analysis มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงตนเอง เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

4) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ตามหลักพุทธวิธีคือมัตตัญญตา (Moderation ,Knowing how to be temperate) รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึง การบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร โดยการวางแผนงานโครงการที่รอบคอบชัดเจน มีการวิเคราะห์ให้รู้ต้นทุนผลผลิต

5) ความเป็นผู้รู้จักกาล ตามหลักพุทธวิธี คือ กาลัญญตา (Knowing the Proper time) คือ การรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจการใดๆก็ตาม ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลาเพื่อวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

6) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน ตามหลักพุทธวิธี คือ ปริสัณญตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้ரியที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการจำเป็นต้อง ปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่งการสร้างสรรค์ หรือการประสานงานกับชุมชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตาและเป็นกัลยาณมิตร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน การมีจิตสาธารณะ จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรเพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้องหรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

7) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล ตามหลักพุทธวิธี คือ ปุคคลัญญตา (Knowing the individual, Knowing the different individuals) คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคลเปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนาและการบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถ และรักดีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่บุคลากรในองค์กรรวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ด้วย

ความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่ง ต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไรมีความถนัดอรรถาธิบายความสามารถอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาตามหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ สามารถนำพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัลได้ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้บุคคล รู้ชุมชน ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นได้ว่า พระพุทธศาสนา สอนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการศึกษา หลักสัปปริสธรรม 7 จึงเป็นธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี บุคคลที่มีคุณธรรม ประจำใจได้ชื่อว่าเป็นผู้ดี แนวทางพุทธวิธี ทั้ง 7 ประการ นี้มุ่งเน้นให้ความสำคัญสำหรับบุคคล ไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร ผู้นำ และผู้ปฏิบัติงานให้สามารถพัฒนาตนอย่างมีคุณธรรม ประพฤติปฏิบัติทั้งด้านองค์ความรู้ ความสามารถ ใน การรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ส่งผลต่อการบริหารงานนั้น ๆ ให้คุ้มค่าและมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลตามม

พุทธวิธีในการบริหารคน

ปัจจุบันนี้การบริหารการศึกษา เป็นการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี และนวัตกรรมไปอย่างรวดเร็ววัฒนธรรมในการทำงานก็เปลี่ยนไป เป็นวิถีใหม่ ในสังคมออนไลน์ การทำงานในปัจจุบันมีปัจจัยหลายด้านที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่สำคัญต่อการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร คือ การบริหารคน ดังนั้น การนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ นอกจากความสามารถ ความเชี่ยวชาญในกิจการงานต่างๆ แล้ว ผู้บริหารยังต้องมีความเสมอภาคการให้ความมั่นคงในงานแก่บุคลากร ความยุติธรรมที่เป็น หลักปฏิบัติในการบริหารงานบุคคล และการเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ คำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่องของหลักการสงเคราะห์ที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน หลักการ ยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หลักการครองใจคน วิธีการทำให้คนอื่นรัก หลักการสังคมสงเคราะห์ เป็นเครื่องมือประสานและรั้งเหนี่ยวใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั่นก็คือ หลักพุทธวิธี ของสังคหวัตถุธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการบริหารคน ตามหลักพุทธวิธี มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่

1. หลักพุทธวิธีของการทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกันซึ่งกันและกัน การให้ความรู้ ข่าวของเครื่องใช้ตามเวลาและโอกาส การส่งเสริมยินดี ตามหลักการของพุทธวิธีในข้อนี้ การฝึกให้คนไม่เป็นคนเห็นตัว

2. หลักพุทธวิธีของปิยวาจา คือการพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบ คายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน (พูดจาจับใจ)

3. หลักพุทธวิธีของอัตถจริยา คือ การช่วยเหลือกัน การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นให้ ความช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. หลักพุทธวิธีของสมานัตตตา คือโดยการวางตนสม่ำเสมอการเสียสละกำลังกาย กำลังใจ กำลังความรู้ กำลังความคิด และกำลังทรัพย์เรียกว่าร่วมด้วยช่วยกันในฐานะผู้บริหารและผู้ร่วมงาน ควรจะมีการเสียสละทั้งสองฝ่ายจึงจะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด การวางตัวดีต่อกัน ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่น ไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วยตามหลักพุทธวิธี

แนวทางการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธวิธี โดยการนำเอาพุทธวิธีการบริหารการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ในยุคดิจิทัลนั้น หลักพุทธวิธี ของสังคหวัตถุธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการบริหารคน เพื่อให้การศึกษา ประสบผลสำเร็จ ตลอดจนองค์กร หน่วยงานในทุกระดับ สามารถนำไปเป็นแนวทางหรือกำหนดเป็นแนวปฏิบัติได้

พุทธวิธีในบริหารงาน

สุขในงาน เบิกบานในชีวิต เรียนรู้การทำงานอย่างมีความสุขด้วยหลักธรรม จากคำกล่าวนี้ ทำให้เรารู้ว่า ในการทำงานที่จะทำให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างในการบริหารงาน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการมีคุณธรรมควบคู่กับการบริหารการศึกษา การนำเอาพุทธวิธีในมาใช้ในการบริหารการศึกษา เพื่อให้งานนั้นประสบผลสำเร็จ ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า อิทธิบาท 4 ประกอบด้วยหลัก 4 ประการ ดังนี้

1. การมีฉันทะ คือการมีความพอใจ ใฝ่ที่จะกระทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ ทำให้คนๆ นั้นดียิ่งๆ ขึ้นไป กระตุ้นให้ทำงานด้วยใจที่รักในงาน อันนำมาซึ่งความสำเร็จของงาน

2. การมีวิริยะ คือการมีความเพียร คนทำงานต้องขยันหมั่นเพียร ประกอบการทำงานอย่างเข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย ก็จะทำให้งานประสบความสำเร็จ คุณธรรมข้อนี้ จึงเป็นหนึ่งในพุทธวิธี ที่ทำให้งานประสบผลสำเร็จ

3. การมีจิตตะ คือการมีความตั้งใจ จิตผูกพันในสิ่งที่กระทำนั้น เรียกว่าอุทิศกายใจในการกระทำนั้นมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท คุณธรรมข้อนี้ จึงเป็นหนึ่งในพุทธวิธี ที่ทำให้งานประสบผลสำเร็จอีกเช่นกัน

4. การมีวิมังสา คือมีความรู้จักไตร่ตรอง ทดลองทดสอบ ใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจตราหาเหตุหาผลมีการวางแผน การวัดผล การคิดค้นวิธีแก้ไข การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ พัฒนานั่นเอง เมื่อเราทำงานอะไรก็ตามให้ พินิจพิเคราะห์ สร้างสรรค์พัฒนา อันเป็นในพุทธวิธีของการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จได้

พุทธวิธีในการบริหารงาน หมายถึงการนำเอาแนวทางของพุทธวิธีมาใช้ในการดำเนินกิจการให้สำเร็จด้วยความร่วมมือกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นกิจการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ทางธุรกิจ กิจการบ้านเมือง หรือกิจการในครอบครัว ก็อยู่ภายใต้หลักการเดียวกัน ฉะนั้น การบริหารจึงเกี่ยวข้องกับทุกกิจการ โดยอาศัยหลักพุทธวิธีมาใช้ เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

บทสรุป

การนำหลักพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อให้ก้าวไปสู่ความเป็นเลิศในยุคดิจิทัลนั้น จะเห็นว่าผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการขับเคลื่อน และการเป็นแบบอย่างที่ดี ตามแนวพุทธวิธีที่ได้นำเสนอไป ไม่ว่าจะเป็น พุทธวิธีในการบริหารตนเอง พุทธวิธีในการบริหารคนอื่น และพุทธวิธีในการบริหารงาน ทุกอย่างที่กำลังกล่าวมา ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท เป็นยุคแห่งนวัตกรรม ยุคดิจิทัล จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องให้ความสำคัญ และการสร้างความตระหนัก การคงไว้ซึ่งการมีคุณธรรม จริยธรรม การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หลักพุทธวิธี มาบูรณาการ ปรับใช้ในทุกๆด้าน ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านการเมือง เศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ เพื่อการเพิ่มคุณภาพ การเพิ่มประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนในทุกๆด้าน ต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *เอกสารแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์.

จักรกฤษณ์ โปตาพล. (2565, 9 กุมภาพันธ์). พระพุทธศาสนากับการศึกษาการศึกษาเชิงพุทธ.

อนาคตการศึกษาไทย *วารสารศรีล้านช้าง สารธรรมก้อง*. <https://slc.mbu.ac.th/article/19448/>

จินดา พุ่มสกุล. (2555). *คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]*.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเอเชียแอฟริกันแก่นักศึกษา สร้างการเรียนรู้สามมิติ. (2565, 9 กุมภาพันธ์). *ประชาชาติ*.

http://m.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1473922379

วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). *กระบวนการค้นคว้าทางการศึกษา กรณีศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ 21*.

ทิพย์วิสุทธิ.

วีระยุทธ ชาศะกาญจน์. (2552). *เทคนิคการบริหารสำหรับนักบริหารการศึกษามีอาชีพ*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, สมชาย หิรัญกิตติ, และเชาวลิต ประภาวนนท์. (2548). *การบริหารสำนักงานแบบใหม่*. http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/55930277/chapter2.pdf

สถาพร พงษ์พิบูล. (2560). การบริหารการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 28(2), 36-49.

สมโภชน์ นพคุณ. (2541). การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศ. *ข่าวนักบริหาร*, 17-22.